

Dámy a pánové,
jsem bývalý příslušník odboru obranné standardizace, Úř OSK SOJ, pracoval jsem v oblasti terminologie. Vzhledem k nadměrnému věku jsem byl nucen opustit řady profesionálních terminologů, zůstal jsem však terminologem-amatérem. Z minulého roku mám několik málo poznatků, které přednesu ve svém vystoupení. Hlavní myšlenkou zůstává škodlivost doslovných překladů.

Výbor pro terminologii

Zdá se to neuvěřitelné, ale taková instituce v rezortu MO existuje. Její poslání vyjadřuje následující definice:

„Je poradním orgánem ředitele Úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti pro sjednocování terminologie obranné standardizace s terminologií NATO. Jeho členy jsou zástupci sekcí MO a GŠ, vojenských škol a dalších orgánů. Schází se 3-4x ročně a projednává důležité otázky týkající se vojenské terminologie.“

Teorie je sice pěkná, ovšem podle mého názoru se bohužel nenaplnila v praxi. Tento výbor se převážně zabýval novými pojmy, které byly připravovány pro zařazení do AAP-6. To je opravdu chvályhodné, ovšem pro českou vojenskou terminologii to má nepatrný přínos. Uvádím to z toho důvodu, že např. pojmy vojenského námořnictva jsou sice zajímavé, ale v AČR nepříliš často použitelné. Rovněž vynaložené úsilí na laické překlady vedlo v mnoha případech k výsledkům, které si zasloužily úsměv, ale často byly spíše na obtíž než přínosem.

Problém byl v tom, že o českou vojenskou terminologii nebyl zájem. S mnoha vedoucími funkcionáři sekcí a dalších institucí nebylo možné se domluvit. Zřejmě o požadavku NATO na jednotnou terminologii mnozí ani nevěděli. Je mnohem jednodušší považovat sebe za dokonalého a nařizovat. Proč si přidělovat další starosti řešením problémů terminologie.

Dost teorie, podívejme se na některé příklady.

Všech se týká anglické slovo **UNCLASSIFIED**. Všeobecně se překládá jako NEUTAJOVÁNO (neklasifikováno či jinak). Doslovně je to v pořádku. Co ale významově? Je dobré, že jsme se dočkali odpovídajícího vyjádření: **PRO SLUŽEBNÍ POTŘEBU**. Je logické, že dokumenty z vojenského prostředí mají být určeny pro práci v odpovídajícím prostředí a nejsou určeny k balení svačiny, rozhazování po parcích či jako náplně odpadkových košů. My staří známe verzi rozšířenou o slovo VÝHRADNĚ, tedy konečně se vracíme k rozumnějšímu postoji.

U **zpravodajců** se zase podívám na jejich oblíbenou větu:

IPB INTELLIGENCE PREPARATION OF THE BATTLEFIELD

zpravodajská příprava bojiště

Já k tomu přidám svoji větu:

zpravodajská příprava guláše

Jistě se mnozí budou cítit dotčeni. Pokud je moje věta nevhodná, je nevhodnou i zpravodajská věta. Ovšem stačí si uvědomit, že slovo *intelligence* můžeme přeložit rovněž jako informování. Pak již informace o přípravě guláše bude stejně přijatelná jako **informace z prostoru bojiště**. Tedy činnost, kterou vykonávali zpravodajští náčelníci všech stupňů v průběhu rozhodovacího procesu velitele. Proč hledat trapné doslovné překlady, když se nejedná o nic nového?

Terď se poďívam na „nebeské vojsko“.

Některé problémy obsahuje terminologie vzdušných sil (přesněji **letectva**). Co je to letadlo? Podívejme se na definici:

„Zařízení schopné vyvozovat síly nesoucí jej v atmosféře z reakcí vzduchu, které nejsou reakcemi vůči zemskému povrchu“

Podle této definice je letadlo všechno co létá (kromě kuchyňského náčiní při domácích hádkách).

Nabízí se překlad: aircraft = letadlo airplane = letoun

Existují také kategorie: LETADLO = letoun
vrtulník
kluzák
balon

Z tohoto vyplývá, že žádném případě by se neměly současně objevit pojmy **letadlo** a **vrtník**. Pojednání o letadlech jsem si vybral z leteckého předpisu P-1, který vychází z dokumentů ICAO (Mezinárodní organizace pro civilní letectví).

Často vyskytují dva pojmy:

aircraft with fixed wing	(letadlo s pevnými křídly)	letoun
aircraft with rotary wing	(letadlo s rotujícími křídly)	vrtulník

Řada lidí, kteří se naučili anglicky, si zakládá na doslovném překladu letadlo s pevnými či rotujícími křídly (případně i vzosněji). Přitom se jedná pouze o letoun a vrtulník. Nebylo by vhodnější používat při překladu jen tato dvě slova? Hledat ve slovníku umí každý.

Ještě tady mám **základnu**. V každém státě na světě, který má nějaké letectvo, existují útvary a jednotky s názvy a čísla (např. 74. slk SRN, 2. dl, 7. sbolp apod.), které jsou umístěny na základnách. Pouze v ČR *základny* létají a jsou určeny k ničení sil a prostředků nepřítele. Má to logiku? Pro zajímavost bych chtěl uvést, že u „pozemského vojska“ jsme neříkali, že na cvičení vyjíždějí kasárna, ale útvary a jednotky se svými čísly a názvy, umístěné v kasárnách.

Navíc jedna zkratka. Je to:

CTOL Conventional Take-off and Landing Aircraft
Konvenční letadlo (chybný překlad?)

Co asi vyjadřuje slovo **konvenční**? Obyčejně je chápeme v souvislosti se zbraněmi (jaderné, konvenční). U letectva to zřejmě vyjadřuje, že se jedná o normální letoun. Normální v tom smyslu, že velký letoun potřebuje dlouhou vzletovou a přistávací dráhu, malý letoun krátkou. Tedy ne konvenční. Porovnejme např. se zkratkami STOL (Short Take-Off and Landing - krátká dráha) nebo CV (Aircraft Carrier - letadlová loď). O těchto zkratkách jsem si přečetl v německém časopise SOLDAT UND TECHNIK č. 8/2003, str. 35.

Nyní přijdou na řadu pionýři (der Pionier=**ženista** /něm./). V angličtině existuje pěkný pojem „combat engineer“. Naším ženistům se to zalíbilo a hned z toho udělali „bojové ženisty“ a jsou na to náležitě hrdí. Bohužel, já se té jejich hrdosti dotknu. Máme skutečně bojové ženisty nebo pouhý špatný doslovný překlad? Jsou ženisté určeni pro boj? V žádném případě. Jejich posláním je zabezpečovat bojovou činnost ostatních druhů vojsk (tanky, pěchota, PVO, dělostřelectvo apod.). Když ženisté pracují, ostatní stojí, když se ostatní rozjedou, ženisté si odpočinou. Přitom jsem si vědom, že jedna část ženistů působí v prvním sledu, ale jiná v týlu. Chtěl bych upozornit na velmi pěkný článek o poslání a úkolech ženistů v současné době, který je uveden v rakouském časopise TRUPPENDIENST č. 2/2003, str. 153.

Krátce se zastavím u **logistiky**. Stále není ujednocen překlad pojmu „logistic support“. Logistici jsou přesvědčeni o logistické podpoře, oponující se přiklání k logistickému zabezpečení. Dříve se používalo „týlové a technické zabezpečení“ a problémy nebyly. Co se nyní změnilo? Dělá snad logistika něco jiného a v jiné době než dříve? Nyní se neprovádí proviantní zabezpečení, ale lidé jsou jídlem podporováni? Pokud se vůbec mluví o logistice, měli bychom vycházet z její definice (AAP-6). Pro vyjádření funkce logistiky bychom měli spíše používat „plnění úkolů logistiky“, nikoliv logistické zabezpečení nebo podporu.

K logistice také patří **doprava** (přeprava). Měli bychom si rovněž ujednotit používání pojmů tak, aby to bylo významově logické. Přehled nám může poskytnout následující schéma:

Mnoha znalcům angličtiny bude vadit, že nenaleznou doslovný překlad slova „surface“. Ale povrchovou dopravu mají přece horníci v dolech, tento pojem se v armádě nepoužívá. Domnívám se, že toto rozdělení dává jasnou představu o tom, co kam patří.

Nyní se podívám na oblast, kterou jsme dříve nazývali **spojení**. Nejprve se budu zabývat řídicím orgánem, který se nazývá „sekce velení a řízení“. Skutečně odpovídá název obsahu nebo se jedná o chybný doslovný překlad? Vycházím z obsahu činnosti, a proto správný název by měl být „sekce pro zabezpečení velení a řízení“. Opět se dotýkám hrdosti příslušníků dané sekce. Svůj názor chci podložit článkem z německého časopisu WEHRTECHNIK č. 1/2003, str. 13, kde jsou sekce ve štábech Bundeswehru velmi pěkně uvedeny. O sekci pro zabezpečení velení a řízení pojednává rovněž článek ve švýcarském časopise ALLGEMEINE SCHWEIZERISCHE MILITÄRZEITSCHRIFT z roku 2003. V obou případech se zdůrazňuje charakter zabezpečení činnosti (obsahem je překlad, nikoliv stávající organizace)

Ještě bych se rád podíval na **vojenské zdravotnictví**. Používání anglických slov v českých větech není zrovna vhodné. Jde např. o jednotku CSU (...), případně zdravotnické etapy ROLL. Dříve jsme měli dobrou, srozumitelnou zdravotnickou terminologii, kterou potřebují i obyčejní „pěšáci“, příslušníci družstev, čet, rot. Vždyť „shromaždišti raněných“ každý rozuměl a věděl, o co se jedná. O „CSU“ sotva. Na ošetrovnách se nyní místo ošetřování roluje?

Ve vojenské zdravotnické službě se často používá letecká zdravotnická evakuace. Není to vhodné, domnívám se, že rozdělení vzdušné přepravy v část logistiky pomůže odborníkům z této oblasti, jak se orientovat. Rovněž není na místě časté používání cizích slov (např. evakuace = odsun). Považuji za vhodné, že v překladu AMedP-13 je pojem odsun používán.

Opět **všech** se týká slovo *interface*, velmi často používané v pojmech „human-machine interface“ a „human-computer interface“. Toto slovo je odborníky běžně používáno, často se nepřekládá, zdomácnělo i v některých dalších jazycích. Nás by však měl přesto zajímat překlad. Ve spojení, v informatice lze chápat použití překladu jako rozhraní. Je to však vhodné ve všech případech? Domnívám se, že v žádném případě na dvou uvedených pojmech. Jak tedy postupovat? Návrh:

HUMAN MACHINE INTERFACE	obsluha stroje
HUMAN COMPUTER INTERFACE	obsluha počítače

O obsluze zařízení (pracovišti) jsem se dočetl v časopise SOLDAT UND TECHNIK, když se popisovala činnost obsluhy sonaru v ponorce. Tento anglický pojem tam byl použit

Doslovné překlady se vyskytují rovněž v jiných jazycích. Např. v němčině je krásný pojem **AUFTRAGSTAKTIK**. Doslovně se překládá jako taktika plnění úkolů. Ve švýcarském časopise ASMZ č. 12/03 na str. 11 je obsah pojmu vysvětlován jako schopnost velitele:

- stanovit cíl,
- poskytnout volnost jednání,
- být schopen rozhodovat (uskutečňovat osobní odpovědnost).

Jazyk „Koncepce“

Vím, že si dovoluji hodně, ale podívám se rovněž na dokument „**Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil ČR přepracovaná na změněný zdrojový rámec**“. Četl jsem A report č. 24/2003. Celé pojednání o koncepci se mi líbí, je zpracováno velmi pěkně a vytváří solidní rámec pro budoucnost.

Kromě obsahu je však potřebné dívat se na takový dokument z hlediska terminologie. Ten pohled již není růžový, ale hodně černý. Proto mám některé připomínky. Hned na začátku mi není jasné, co to má být *zdrojový rámec* a z čeho se skládají ozbrojené síly ČR. Vyjádření na str. 9 mne nijak nepřesvědčilo.

V první části na str. 4 se používá slovo *implementace*, i když nám nebylo dovoleno používat, je v zákonu o standardizaci (č. 309/2000). Na str. 5 se používá příliš mnoho cizích slov. To je spíše ukázka neschopnosti používat český jazyk. Co to je za češtinu, když se uvede „... cílové počty personálu by neměly překročit 35 tisíc osob“? AČR se přece neskládá z personálu.

Ve druhé části na str. 6 se používá pojem „*operace společné obrany*“. Jde o doslovný neodborný překlad. Pojem „*společná obranná operace*“ má více vojenský nádech a není doslovným

překladem. Zdrojový ekvivalent je snaha o „zneporozumění“? Co například síly a prostředky v hodnotě rotního úkolového uskupení? Na str. 8 se používá pojem „systém velení, řízení a spojení“. Což je logičtější než komunikace. Dále se zde uvádí logistické, zdravotnické a policejní zabezpečení, HNS (Host National Support) jako zabezpečení. Opět to má logiku.

Ve třetí části se používají jiné pojmy než ve druhé části. Např. ředitelství logistické a zdravotnické podpory, což zcela postrádá logiku. Sám pojem „společné síly“ vychází z nepochopení pojmu používaného v americké armádě. V bodě 3.2 se používá zabezpečení, v bodě 3.3 podpora. Je patrné, že zpracovatelé tohoto článku mají v pojmech totální zmatek (podpora je určena pro zabezpečení?).

Začátek čtvrté části na mne působí pohádkově: *spící projekty*. Kdo bude ten rytíř, který je probudí jako Šípkovou Růženu? Co to je za vynález *klouzavý horizont*? Tady se znovu ukazuje, jak nevhodné jsou doslovné překlady z angličtiny. To se rovněž týká podpurných procesů. Jejich úkolem je zabezpečení činnosti hlavních a řídicích procesů?

V závěru se v posledním odstavci uvádí, že ozbrojené síly mají podporovat životní a strategické zájmy ČR, na str. 4 se uvádí, že mezi základní úkoly ozbrojených sil patří zabezpečování.

Koncepce na mne působí z hlediska terminologie (ale i z hlediska odborného) tak, jako by představovala souhrn sebraných spisů od různých autorů bez jakékoliv jednotné úpravy. Tedy zpracování metodou „sběrné suroviny“.

Rád bych upozornil i na jeden klad, a tím je formální úprava Koncepce, jak je vytištěna v A reportu. Všimněte si, že za čísly kapitol a článků se neuvádí tečka, v textu se používají odstavce, a ten je hned přehlednější, odrážky jsou posunuty více doprava (odsazeny), a to rovněž přispívá k přehlednosti, dvojtečka se uvádí bez mezery, názvy schémat, map, tabulek od str. 28 se uvádějí bez tečky na konci.

Před zveřejňováním takových dokumentů by bylo vhodné, aby prošly terminologickou kontrolou. Jistě by to přispělo k jejich zkvalitnění. Jde o úkol přímo stvořený pro výbor pro terminologii.

Ve svém vystoupení jsem použil názvy řady zahraničních neanglických časopisů. Chci tím pouze připomenout, že ve světě existují i jiné jazyky, než je angličtina.

Anglicko-český a česko-anglický vojenský terminologický slovník

Samozřejmě nemohu vynechat zpracování slovníků.

K tomu jen malou ukázkou dvou pojmů, zařazených v **A-Č a Č-A vojenském slovníku**:

1. Plesiochronous digital hierarchy	str. 319 A-Č, str. 208 Č-A
plesiochronní digitální hierarchie	
2. Pareto efficiency	str. 308 A-Č, str. 201 Č-A
Paretova efektivnost	

Odpovědný zpracovatel slovníku má stanovit, které pojmy zařadí, a které doporučí do odborného slovníku. To je pouze malá ukáзка toho, jak se nemá pracovat.

Noviny a časopisy

Na základě zkušeností se domnívám, že pod pojmem „terminologie“ se chápe pouze angličtina a AAP-6. Pro podložení této domněnky uvedu dva příklady z českých vojenských časopisů:

1. Armádní Technický Magazín 10/2003, str. 32-33.

Na odboru obranné standardizce (OOS) se řešil problém překladu pojmu „tactical land vehicle“ za účasti odborníků ze sekce logistiky, Vojenské policie a VTÚ PV Vyškov. Výsledkem jednání byl odsouhlasený pojem „vojenské vozidlo“.

V tomto čísle časopisu je na uvedených stránkách pojednání o programu MTRV (Medium Tactical Vehicle Replacement). Jaký je překlad? Střední taktické nákladní automobily (jedná se o program modernizace vojenských nákladních vozidel). Problém je v používání pojmu „taktická vozidla“. Je na škodu věci, že se poznatky o překladu z jednání na OOS nerozšířilo. V tomto článku je patrné, že autor nemá dostatečný přehled o tom, co popisuje. Zásadní otázka je v tom, abychom rozlišili civilní a vojenskou verzi.

2. Obrana a strategie, ÚSS Brno 2/2003, str. 109, str. 116.

Na str. 109 autoři pojednávají o OS Belgie. Na této stránce je použit název odstavce „transportní letectvo“:

- první odrážka uvádí nákup dopravních letounů.
- druhá odrážka uvádí akvizici transportních letounů.

Slovo transportní je více exotičtější než dopravní? Nákup a akvizice?

V článku o OS Nizozemí na str. 115-122 autor používá slovo „helikoptéra“ a vrtulník naprosto zmateně.

České vojenské časopisy by měly rovněž přispívat k ujednucování české vojenské terminologie.

ZÁVĚR

Cílem mého vystoupení bylo pouze upozornit na některé problémy současné terminologie a ukázat na možnosti rozšíření působnosti výše zmiňovaného výboru pro terminologii.

Literatura:

Anglicko-český vojenský terminologický slovník, kolektiv autorů, S-1902. Brno: VA Brno, 2002.

Anglicko-český a česko-anglický vojenský terminologický slovník, kolektiv autorů. Praha: OSS, 2003.

Terminologický slovník pojmů a definic NATO. AAP-6 NATO. Praha: Úř OSK SOJ, OOS, 2003.

Kpt. Ing. Jan VALOUCH. „Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil Nizozemska.“ *Obrana a strategie*, č. 2/2003.

Armádní Technický Magazín 10/2003, str. 32-33.

Wehrtechnik č. 1/2003, str. 13

Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift, 2003.

„Koncepte výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil ČR přepracovaná na změněný zdrojový rámec.“

A report č. 24/2003.